

FYLKESKONSERVATOREN I BUSKERUD
DRAMMENS MUSEUM
3000 DRAMMEN

OLDSAKSAMLINGEN	
J.nr. 000339	05. APR 84
SAKSB. MA	ARK.Nr.

TLF. 831512

Drammen den 3. IV 1984

Universitetets Oldsaksamling
Chria.

Vedlagt oversendes diverse korrespondanse i anledning en gammel tabbe-gravning Riksantikvaren stod for i Torpo Stavkirke. Det skapte oppsikt i bygden og forbipasserende forsøkte til og med å få stanset gravningen den gangen. Nå er det imidlertid gjort og jeg finner det lite tilfredsstillende at Riksantikvarens bare skyver problemet fra seg. Siden det her dreier seg om et faglig spørsmål i første rekke, vil jeg anmode om at en også fra Oldsaksamlingen kommer med en form for reaksjon. Fylkeskonservatorene oppfattes jo nærmest som "hår i suppen" hos Riksantikvaren så en støtte fra faglig kompetent hold vil så absolutt være på sin plass. Dette særlig i lys av også senere gravninger som ganske ensidig har vært innrettet på bygningsdeler og fullstendig glemmer at en har å gjøre med opprinnelige markoverflater, intakt bevart under disse bygningene. Hovedsaken må jo være å få utført en forsvarlig ettergravning og ikke slå seg til ro med at skaden alt er skjedd.

Med fylkeskonservatorial hilsen

Geir Helgen
Geir Helgen

Copi til: fylkeskonservator
Geir Helgen,
konservator ved Halling-
dal Folkemuseum,
Torill Thømt,
Fortidsminnesmerkeforeninga

Til Riksantikvaren,
Oslo.

Utgravinger i Torpo stavkyrkje.

Ein viser til årsmeldinga til Ål Museumslag og skriv frå fylkeskonservator Geir Helgen, likesom omtale i Hallingdolen omkring utgravinga i Torpo stavkyrkje. Dette er og noko som har stor lpkalhistorisk interesse. Ein viser i det høve og til uttale frå professor Oddvar Aresvik til Ål Historielag. Etersom grunnen under Torpo stavkyrkje er rørd er det vel truleg at dette vil påskunde nedbrytinga av dei ting/funnsom måtte vera att der. Ein vil difor oppmode Riksantikvaren om å skaffe pengemidler til rådvelde for ei arkeologisk forsvarleg etterutgraving av heile kyrkjetufta, snarast mogleg og helst slik at dette arbeidet kunne setast i gang alt til sommaren. Grunnen rundt kyrkja bør og bli gjennomgrave, og elles i nærleiken der arkeologar meiner dette har interesse.

Årsmøtet i Ål Museumslag
23.3.1984.

PS. Denne oppmodinga vart samroystes vedtatt på årsmøtet.

Paul Breiehagen
Paul Breiehagen
formann.

Ål Historielag sluttar seg til denne oppmodinga.

Nils Noss
Nils Noss
formann.

Klipp i middelalderarkivet

Drammen den 12.2. 1984

Riksantikvaren
Akershus Festning

AD ÅRSBERETNING FRA AL MUSEUMSLAG

Viser til vedlagte kopi av årsberetning fra Al museums lag hvor en restaurering eller hva man nå skal kalle dette, av Torpo stavkirke fra 1950 omtales. Fylkeskonservatoren i Buskerud vil be om å få Riksantikvarens forklaring på saken som ikke er nevnt med ett ord i årsberetningen fra Fortidsminneforeningen.

Om det forholder seg som nevnt her og Riksantikvaren har hatt å gjøre med dette skandaløse foretagendet, vil jeg på egne og fortidsminneforeningens vegne forlange at der settes av midler omgående til en etterundersøkelse for om mulig å redde restene etter dette.

Dram

Geir Helgen

Representasjon.

Formannen vart beden om å kåsere om Hallingdal på ei samkome som professor Anders Hagen og elevane hadde i Nesbyen, med Hallingdal folkemuseum og fylkeskonservatoren som vertskap. Formannen tok del i årsmøtet til Norske Kunst og Kulturhistoriske Museer hadde i Tromsø, 17.- 20. september, med stort utbytte. Formannen representerte også Hallingdal Folkemuseum, der han er fylkesvald styremedlem.

Ål Bygdamuseum var vertskap til det årlege samrådsmøtet for musea i dalen. Møtet vart halde i Ål Bygdearkiv den 16. august.

Torpo_Stavkyrkje

vart og eit tema som formannen for museet og formannen i Historielaget, Nils Noss, kom burti. I 1950 var det ei restaurering av underlaget for stavkyrkja, med utgraving for å få dette gjort. Fritz Karterud, Torpo, var med på dette. Han fortalde mykje om dette arbeidet og kom med opplysningar som gjer at ein er noko forundra over den faglege leiinga av denne utgravinga. Formannen og Nils Noss var oppe hjå Karterud og tok opp det han fortalde på lydband, og me laga ei skriftleg framstilling. Det ein kan seie er at ved utgravinga av ein del masse her, vart gravene som fanst der tekne opp. Der låg dei nedgravne i fulle klær. Dette kunne vore eit eineståande høve til å tatt vare på klærprøver og elles registrert det som var her. Dessutan kom det fram ei mengd gamle myntar. Noko vart teke hand om av han som stod for utgravinga, men elles fekk folk som for framom plukke av jordhaugane det dei lysta. Der vart og funneting som truleg skriv seg frå ein heidensk offerplass. Under utgravinga kom Lars Korvald (seinare statsminister) og Oddvar Aresvik (seinare professor) forbi og såg på arbeida. Dei meinte nok dette burde har vorte undersøkt nærare, men han som for riksantikvaren stod for dette hadde liten tid, høyrdest ut for, og det vart ikkje noko av. Det tykkjest som det her burde vorte gjort på ein annan måte. I allehøve, Oddvar Aresvik tok med seg nokre ting: 8 sølv myntar, 1 bronseål, 1 beinstykke, 1 trestikke, som han har hatt liggjande i ledikken på ei kiste, og som han no har oversendt til Nils Noss, samen med eit brev. Han er og inne på at det burde bli gjort ei nærare undersøking av kulturlaget under stavkyrkja, då ein neppe kan få eit betre grunnlag for gransking av den aller eldste saga i bygda vår. Heilt merkeleg tykkjest det oss at ikkje dette har vore gjort før.

Drammen den 3.IV. 1984

Riksantikvaren
Akershus Festning

UNDERSØKELSENE UNDER TORPO STAVKIRKE

Viser til Riksantikvarens brev av 7. mars angående gravningene under Torpo stavkirke i 50-årene.

Her vil jeg som fagarkeolog bare konstatere at det ganske klart fremgår av redegjørelsen at de undersøkelsene Riksantikvaren her har stått for ikke holder faglige arkeologiske mål. Torpo stavkirke er ikke forsvarlig undersøkt. Nå kan en jo vise til at en alt tidlig i 50-årene burde ha visst bedre. Professor Olav Olsen i Danmark hadde begynt sitt arbeide og statsstipendiat Erling Johansen tok graveskjeen i sin egen hånd og gjennomførte en arkeologisk undersøkelse i Hvaler kirke. Så tidlig som i 1927 slo Rolf Mowinckel i sin artikkel om stavkirkenes opprinnelse fast at "det eneste som kan føre frem, er naturligvis arkeologiske undersøgelser." (U.O. Årbok 1927)

Nå er det imidlertid ikke det som er pointet hva Riksantikvaren burde ha visst eller ikke visst. Pointet er at de reparasjonsarbeidene som ble utført har forstyrret såvel det fysiske som det kjemiske miljø under gulvet i stavkirken. Bare dette skulle være grunn nok til å sette i gang en forsvarlig utgravning av det som er igjen. Jeg kan henwise til at det var nettopp på 50-cm-nivået under gulvet at en f.eks. i Hvaler kirke fant den opprinnelige overflate under kirken. Så lenge der finnes en -neste kvadratcentimeter utforsket overflate igjen under gulvet, er der flere opplysninger å hente.

Stavkirken er den eneste bygning i Hallingdal som med noenlunde sikkerhet står på opprinnelig plass og det er følgelig det eneste sted hvor en kan finne intakt den bakken som kirken ble bygget på. Hva den kan røbe om f.eks. gamle plog/ard spor og eventuelle tidligere strukturer på stedet kan bare en fullstendig utgravning avsløre.

Stavkirkene er Riksantikvarens lovhjemlede ansvarsområde. Jeg vil slå fast at det er faglig uforsvarlig å forsøke å skyve problemet fra seg med henvisning til at "vi gjør ikke slik i dag." Faglig sett må det være i alles interesse å få frem absolutt alle de opplysninger som er mulig å hente også fra Torpo stavkirkes grunn. At grunnen alt er forstyrret gjør det så meget mer nødvendig å foreta en forsvarlig ettergravning.

Fylkeskonservatoren vil derfor uttale seg som fagarkeolog og gi sin fulle tilslutning til Al Museumslags brev til Riksantikvaren av 23.3. hvor det bes om at der foretaes en forsvarlig ettergravning. Riksantikvaren har ikke oppfylt sit faglige ansvar før så er gjort. Særlig tatt i betraktning av at miljøet under gulvet er forstyrret gjør det desto mer påkrevet å få gjennomført etterundersøkelsen før ytterligere opplysninger går tapt.

Geir Helgen

Kopi: Fortidsforeningen.

Universitetets Oldsaksamling
Al Museumslag

Klipp i middelalderarkivet

FORTIDSMINNEFORENINGEN

Foreningen til norske Fortidsminnesmerker

Bovaring

EN

Jnr. 256/84

Oslo, 3. mai 1984
Jnr. 200-F-84 MK/IG

Fylkeskonservator Geir Helgen

Drammens Museum

3000 DRAMMEN

ULOSÅKSAMLINGEN

Jnr. 001062 03 MAJ 84

SAKSB. MA ARKIV

GRAVING I TORPO STÅVKIRKE.

Vi har mottatt kopi av ditt brev av 3.4. til Riksantikvaren om utgravningsarbeidene i Torpo stavkirke, og brev til Foreningen, der du ber om støtte for ditt krav om at det nå bør foretas en ettergraving.

Saken ble behandlet på møte i det sentrale eiendomsutvalg den 24.4.-og deretter på hovedstyremøte den 2.5.

Hverken eiendomsutvalg eller hovedstyre er av den formening at det fra Fortidsminneforeningens side bør presses på i denne sak. Om det fysiske og kjemiske miljø skulle ha endret seg, har dette skjedd over en 30-års periode. Det er vel således mest sannsynlig at situasjonen idag har stabilisert seg.

Fortidsminneforeningen vil i den foreliggende sak overlate vurderingen til de ansvarlige faglige instanser hos Riksantikvaren og avvente deres uttalelse.

Vennlig hilsen

for

Mari Kollandsrud
Mari Kollandsrud.

Gjenpart: Riksantikvaren.
Fortidsminneforeningen, Buskerud avd.

Fylkeskonservator Geir Helgen,
Drammen Museum,
3000 Drammen.

15. mai 1984.
AEC/GI.880/84

Ettergravning i Torpo Kirke, Deres brev av 9/4.1984.

Universitetets Oldsaksamling vil sterkt anbefale at det foretas en ny undersøkelse av grunnen under stavkirken. Følgende hensyn taler for dette:

1. Undersøkelsen i 1950-årene ble gjennomført med en lav faglig standard. Lokalt har dette gitt reaksjoner som huskes mer enn 30 år senere. Tilliten til de antikvariske myndigheter vil tjene på at man tar reaksjonene alvorlig, og i størst mulig grad "bøter skaden" ved en ny undersøkelse.
2. Den relativt stabile kjemiske situasjon som hadde dannet seg ble forstyrret ved gravningene i 1950-årene. Det foreligger en rekke eksempler på at slik forstyrrelse, med blant annet øket oksygentilgang, vil aksellerere nedbrytingen av både organisk og uorganisk materiale. En utsettelse av arbeidet vil derfor virke ugunstig. Den eventuelle gevinst ny metodikk vil kunne gi, kan neppe oppveie tap av data grunnet øket nedbryting.

En eventuell undersøkelse bør ikke begrenses til området under kirkegulvet, men den bør også omfatte kirkens nærmeste omgivelser.

Irmelin Martens
underbestyrer

Arne Emil Christensen
førstekonservator.

Koyu R.A.

Klipp i middelalderarkivet

GJENPART

RIKSANTIKVAREN

ADR.: AKERSHUS FESTNING, BYGN. 18 - OSLO MIL. - OSLO 1 - TLF. (02) 41 96 00

Ål Museumslag
v/formannen Paul Breiehagen
3570 ÅL

BLDSAKSAMLINGEN	
Nr. 002585	04 DEC. 84
SAKS. AEL	ARK.Nr.

DERES REF.

VAR REF. (Bes oppgitt ved svar)
5885 A-58/84 ØL/tt

DATO
28. november 1984

TORPO STAVKYRKJE, ÅL KOMMUNE. UTGRAVINGAR

Vi viser til Dykkar brev dagsett 23. februar 1984.

Riksantikvaren har vurdert dei uttrykk for uro som er komne fram i presse og brev om tilhøva i Torpo stavkyrkje.

Riksantikvaren er heilt samd med Historielaget om det verde Torpo stavkyrkje har som historisk kjelde-materiale, ikkje berre lokalt, men også i rikssamanhang og vidare enn det.

Historielaget fekk den 7. februar 1984 gjenpart av brev til Fylkeskonservatoren i Buskerud der det vart gjort greie for vølingstiltaka i kyrkja i 1952-53.

./.
Vi legg ved denne utgreiinga ettersom det ser ut som at desse opplysningane ikkje har nådd fram slik Riksantikvaren meinte dei skulle.

Når arkeologiske utgravingar som gjekk føre seg for 30 år sidan blir omtala som "skandaløse", må ein være klar over at ein då legg nåtidige krav til grunn. Dette er eit problem som alle som arbeider aktivt med arkeologi er merksame på. Mange av våre fornminne frå forhistorie og mellomalder er blitt undersøkte på ein måte som ein idag ikkje ville kunne godta. Dei metodane ein har nytta ved dei arkeologiske undersøkingane dei siste mannsaldrane er blitt stadig betre. Ein skal hugse på at i byrjinga av 1950-åra hadde ein heller ikkje det lovverket og dei samarbeidsrutinene som ein har idag.

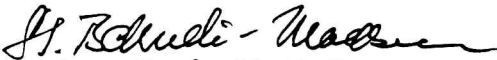
Dersom dei arkeologiske musea og Riksantikvaren skulle setja seg til doms over arbeidet til dei førre generasjonane og krevja ettergraving der vi idag ikkje er nøgde med dei tidlegare undersøkingane, ville kulturminnevernet stå framfor ei uoversynleg oppgåve. At ei utgraving tidlegare er gjort slik ein ikkje ville gjera det idag, er difor ikkje grunn god nok til å prioritera ei etterundersøking.

Eit anna problem er om inngrepa var av ein slik art at nedbrytinga av det som er att, blir for omfattande. Kva som skal til for at nedbryting eig rom, kor lenge den varar, kva tid situasjonen stabiliserer seg slik den var før inngrepet, er spørsmål som stadig vert drøfta i det arkeologiske fagmiljøet. Her har Riksantikvaren, særleg dei siste 20 åra, i samband med utgravningar i byar, kyrkjer o.a. fått eit breitt røynslegrunnlag for å vurdera nedbryting av kulturlaga. Under dette arbeidet har ein kunne registrere korleis inngrep frå seinare år har virka inn på dei. Dette gjeld særleg mellomalderkyrkjene der ein heilt opp til byrjinga av forrige hundreåret har gravlagt folk under kyrkjegølvvet og på denne måten gjort omfattande inngrep i kulturlaga frå mellomalderen. På denne bakgrunnen har vi ingen otte for situasjonen i Torpo stavkyrkje. Det er ingen grunn til å rekne med at det er unormal nedbrytning der, nå 30 år etter inngrepet. Tvert i mot er tilhøva betre i denne uoppvarma kyrkja enn i mange andre kyrkjebygg som vert nytta til vanleg gudstenestebruk.

Eit heilt anna spørsmål er ønsket om å gjennomføra ei utgraving for å få fram den historia som ligg i grunnen. Dette er eit ønskemål som stadig fleire kjem med ettersom den lokalhistoriske interessa aukar på. Riksantikvaren forstår godt denne interessa og skulle gjerne ha gjort ein større innsats på dette området, men både økonomi og mannskap set ei grense for dette. Dei heilt naudsynte oppgåvene med å sikra sjølve kyrkjebygget lyt gå framom.

Riksantikvaren vil konkludera med at leivningane frå mellomalderen under Torpo stavkyrkje ikkje er i større fåre for nedbryting enn leivningane under andre mellomalderkyrkjer.

Slik stoda er, finn Riksantikvaren å måtte prioritera arbeidet med å hindre at dei ståande kyrkjebygga fell ned.

Stephan Tschudi-Madsen

Vedlegg

Gjenpart m/vedlegg til:

- Fylkeskonservatoren i Buskerud
- Universitetets Oldsaksamling
- Distriktskonservator Torill Thømt, Postboks 87, 3541 Nesbyen
- Fortidsminneforeningen, Oslo
- Fortidsminneforeningen, avd. Buskerud
- Statens Museumsråd

Øivind Lunde

Sakshandsamar: Øivind Lunde, Førsteantikvar

A 58

REPARASJONENE I TORPO STAVKIRKE 1952-53

Hallingdølen har i sitt nummer for 1. mars i år en artikkel som reiser kritikk mot den måten Torpo stavkirke ble reparert på i 1952-53. Som kjent er det Fortidsminneforeningen som eier kirken, og arbeidene ble planlagt og ledet av Riksantikvaren i samråd med foreningen. Riksantikvaren vil derfor gjøre rede for forutsetningene for arbeidene.

I 1950 ble det foretatt en utgravning av den såkalte bispegraven under østre del av gulvet. Ved den anledning ble det konstatert at jordmassene lå helt oppunder gulvplankene og at det var råteskader i grunnstokkene. Man kom frem til at det måtte skaffes ventilasjon under gulvet ved at jordmassene måtte fjernes ned til 50 cm under gulvet. Videre måtte det støpes dragere under alle i grunnstokkene, og nordre halvdel av dem måtte skiftes ut med nye. Arbeidene ble satt i gang høsten 1952, og året etter var reparasjonen fullført ovefensstemmende med planen.

I dag vil de fleste være enige i at dette er en hårdhendt behandling av en stavkirke, men på den tid da dette ble gjort, var det den vanlige fremgangsmåten både her i landet og i våre naboland. Men nettopp i disse årene begynte det å vokse frem et annet syn på hvordan stavkirkene bør repareres. Dessuten begynte man å skjønne at grunnen under kirkegulvene inneholder verdifullt stoff som bør graves ut og tolkes av arkeologer. Dette ble også påpekt av enkelte som så arbeidene i Torpo, og da planene for reparasjon av Urnes stavkirke ble lagt, inngikk en arkeologisk utgravning under gulvene som en del av planen. Utgravningen begynte 1956, og da fant man stolpehullene for en eldre kirke som tilhører den første generasjon av trekirker som ble reist her i landet. Lignende spor og rester

./.

etter tidlige kirker var man nettopp kommet over ved graving i danske kirkegulv. Erfaringene fra Torpo var således med på å legge grunnen for utviklingen av moderne kirkearkeologi i Norge.

I årene som fulgte ble det gjennomført adskillige arkeologiske utgravninger i kirker både her i landet og i andre land. I Hallingdal ble det foretatt utgravninger i stavkirketuftene i Al, Hemsedal og Nes, og man ble klar over at grunnen under kirkene er våre beste kilder til kunnskap om forhold som de skrevne kilder har lite å fortelle om. Resultatet er blitt at hvis det anses nødvendig å utføre gravearbeider under en kirke eller i en kirketuft, skal det utføres som arkeologisk utgravning.

Når en stavkirke repareres i dag, griper man det an på en annen måte enn da Torpo-kirken ble reparert. Det skyldes at man har lært av erfaringer og høstet ny kunnskap både om byggeteknikk og historie. Men det gir oss ikke rett til å snakke nedsettende om tidligere generasjoner som ut fra tidens forutsetninger gjorde sitt beste for å bevare våre fortidsminner.

Riksantikvarens kontor 7.3.1984

Håkon Christie
Førsteantikvar